

Srijema, koji je do 1918. godine bio u sastavu Hrvatske, autor je dao poticajan prikaz vjerske i državne pripadnosti Srijema do za vrijeme i poslije turskih osvajanja.

Knjiga »Hrvatska – povijest sjeveroistočnog područja« opravdala je očekivanja priređivača. Na način pristupačan široj čitalačkoj publici, kojoj je zapravo i namijenjena, približene su neke od tema vezanih uz povijest sjeveroistočne Hrvatske bez čijeg poznavanja, sasvim sigurno, nije moguće razumjeti najnovija događanja koja su kulminirala ratom i okupacijom dijela toga, i povijesno i etnički, hrvatskoga teritorija. Vrijednost radova sadržanih u knjizi varira od autora do autora, baš kao i retorika pojedinaca koja je na trenutke zapanjujuće slična novinarskoj. Utoliko je ova knjiga, usudio bih se reći, multifunkcionalna. Osim o prošlosti ona govori i o vremenu u kojem je nastala, možda i više no što bi bilo potrebno, baš kao i mnoštvo recentnih knjiga slične problematike i namjene. Nisam siguran da će neki budući kritičari ovakvih izdanja imati za takav pristup dovoljno razumijevanja koliko ga mi danas imamo.

Borislav Bijelić

MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ i DRAGUTIN FELETAR, Kratka povijesnica Prve hrvatske Štedionice, Zagreb, 1994., str. 64.

Ovom kratkom i slikovitom povijesnicom autori dobrim dijelom revidiraju dio hrvatske ekonomske povijesti kakva nam je znana iz nedavnih vremena. Na primjeru Prve hrvatske štedionice (PHŠ) autori prate kroz različite državnopolitičke tvorbe hrvatski financijsko-bankarski sustav. Donedavno pojednostavljene pojmove o nazadnosti ekonomskog sustava u vremenu do 1945. zamjenjuju realnim predstavljanjem banke koja je po svojoj strukturi bila duboko ukorijenjena u kapitalistički ustroj tadašnjeg poslovnog svijeta. Banka je očit primjer dinamične organizacije koja se pokazala jednim od ključnih čimbenika u hrvatskom gospodarskom razvitku.

Sudbinu PHŠ autori analiziraju od njezina osnutka 1846. u vrijeme hrvatskog narodnog preporoda, preko postnagodbenog razdoblja, ere monarhističke Jugoslavije i NDH, sve do uspostave socrealizma koji po svojim svjetonazorima u pogledu gospodarskih odnosa nije mogao dopustiti djelatnost privatnog financijskog kapitala. Od samih početaka, PHŠ prati stalni rast uloga, povećanje broja dioničara i tendencije investiranja.

Izostanak vlastite državne nezavisnosti nametao je hrvatskom bankarstvu pravac gospodarske politike koji se stvarao izvan hrvatskog područja. Ta činjenica naročito je naglašena za epohu Kraljevine Jugoslavije kada srpski političari (naročito nakon 1929.) izvangospodarstvenim mjerama prebacuju financijsko središte zemlje iz Zagreba u Beograd. Autori pokazuju da unatoč proklamiranoj južnoslavenskoj ravnopravnosti hrvatski financijski subjekt nije mogao računati na slobodan i ravnopravan prodor unutar cijelog jugoslavenskog tržišta. Monopolističke organizacije s jugo predznakom dobivale su neograničenu državnu potporu, a to je bilo presudno u vremenu svjetske gospodarske recesije. Unatoč nedostatku privilegija, PHŠ je uspjela opstati. Štoviše njezin upravni odbor širio je djelatnosti.

Za vrijeme NDH banka je raznovrsnim kreditiranjem radila na oživljavanju privrede koju je sputavao ratni vihor.

PHŠ je likvidirana, a njezina materijalna i novčana sredstva konfiscirana. Razdioba imovine pravno je dovršena tek 1963. godine.

Poslovanje PHŠ usko je povezano s rastom cjelokupne hrvatske privrede. Njezin rast usporedo pokazuje i uspon Zagreba koji je dosegao značaj najvećeg financijskog središta na jugoistoku Europe. Vlastitu ekspanziju dokazuje broj poslovnica (46), moć rukovodstva u hrvatskom društvu i stalni uspon kreditno-hipotekarnih i depozitnih poslova. Autori ističu bogatu financijsku potporu koju je banka davala domaćoj trgovini i obrtu. Osim toga, ukazuju na osnovne oblike djelovanja PHŠ kao što su: hipotekarni, mjenični, kreditni i depozitni poslovi.

Pristup autora gospodarskoj problematici je raznovrstan jer oni žele razvoj shvaćati unutar ukupnog ekonomskog, socijalnog i političkog konteksta. Brojnost slikovnog materijala nadopunjava zadovoljstvo čitanja. U svakom slučaju knjižica koja običnom čitaocu pruža preglednu i točnu obavijest, a zainteresirane za ekonomsku povijest inspirira na dalja istraživanja. U nekoj od budućih monografija o povijesti hrvatskog bankarstva bilo bi zanimljivo čitati i o međubankarskoj kompeticiji, imovinsko-obrazovno-političkoj strukturi bankovnih rukovodstava i postojanju moćnih bankarskih obitelji.

Stjepan Matković

ŠIME ĐODAN, Bosna i Hercegovina – hrvatska djedovina (kroz povijesna vrela), Meditor, Zagreb, 1994., 117 str.

Knjiga hrvatskog ekonomista i političara dr. Šime Đodana govori o Bosni i Hercegovini, odnosno o njezinim etnografskim karakteristikama kroz povijest do današnjih dana. Za autora je, naime, primarno etnografsko obilježje Bosne i Hercegovine pripadnost hrvatskom narodu.

Na početku knjige (1–13) autor raspravlja o najstarijoj povijesti Hrvata prije doseljavanja na Balkanski poluotok i posebno ističe iransku teoriju o hrvatskom porijeklu. U »Pregledu starije povijesti Hrvata« (15–44) obrađuje problem Velike ili Bijele Hrvatske, dolazak Hrvata na Jadran i njihove prve državne organizacije, hrvatske seobe na sjever, te pregled političke povijesti Hrvatske u IX. i X. stoljeću.

U poglavlju pod naslovom »Povijest Bosne i Hercegovine« (45–99) govori se o spomenu imena Bosne u povijesnim izvorima, granici »zemljice Bosne« od XII. do XIV. stoljeća, gradovima i župama tadašnje Bosne, te o vladanju pojedinih bosanskih banova i kraljeva od kraja XI. do druge polovice XV. stoljeća, kada Bosna potpada pod osmanlijsku vlast. U poglavlju »Postanak i razvoj Hercegovine – Etničke promjene u BiH« (101–112) govori se o postanku imena i opsegu Hercegovine polovicom XV. stoljeća, crkvenoj pripadnosti Bosne, te o etničkim promjenama u Bosni u prvim desetljećima osmanlijske vlasti.

Drugi dio knjige sadržava tri priloga. U raspravi hrvatskoga historičara Dominika Mandića »Herceg Bosna i Hrvatska. Prigodom 500-godišnjice pada Bosne 1463–1963« (115–147, objavljeno 1963) analizira se uska geopolitička i strateška povezanost Hrvatske i Bosne, pokršćavanje bosanskih Hrvata, fenomen bogumilstva, širenje islamizacije u Bosni od polovice XV. stoljeća, posebno u XVIII. stoljeću, te pitanje nacionalne »nepredjeljenosti« bosanskih muslimana nakon 1945. Drugi je prilog predavanje hrvatskoga historičara i sveučilišnog profesora Ferde Šišića u Ljubljani u studenome 1908. godine (148–162), neposredno nakon proglašene aneksije Bosne i Hercegovine od strane